

Pieni opas uskonnonvapauteen

PIENI OPAS USKONNONVAPAUTEEN ~ MITÄ USKONNONVAPAAUS ON JA VOIKO SITÄ RAJOITTA

Julkaisutiedot

Suomen Ekumeenisen Neuvoston julkaisuja XCVI
2012

Aineisto perustuu Ruotsin lähetysneuvoston julkaisuun
**What Freedom of Religion Involves and When it Can
be Limited - A Quick Guide to Religious Freedom**
(Swedish Mission Council) www.missioncouncil.se

Suomennos ja toimitus: Marjo Waismaa

Toimitustyöryhmä: Suomen Ekumeeninen Neuvosto,
Suomen Lähetysseura, Fida International, Frikyrkans
Hjälper, Stefanus-Lähetys, Suomen World Vision, Suo-
men lähetysneuvosto ja Suomen Evankelinen Allianssi.

Oikoluku: Minna Saarelma-Paukkala

Taitto: Anna Hyvärinen

Kuvat: Heidi Wikström

Julkaisu on toteutettu ulkoasiainministeriön
kehitysviestintä- ja globaalikasvatustuella.

ISBN: 978-952-9529-51-3

ISSN: 0784-350X

Sisältö

Johdanto	3
Uskonnon ja vakaumuksen vapaus Suomen ulkopolitiikassa	4
Millaisia näkemyksiä uskonnon ja vakaumuksen vapaus suojaa?	6
Mitä uskonnon ja vakaumuksen vapaus sisältää?	7
Mitä uskonnon ja vakaumuksen vapaus ei sisällä?	12
Miten tietyn rajoituksen sääntöjenmukaisuutta voidaan arvioida?	15
Lisätietoja	18

Johdanto

Jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vapauden uskonnon tai vakaumuksen vaihtamiseen sekä uskonnon tai vakaumuksen julistamiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamalla sekä harjoittamalla hartautta ja uskonnollisia menoja.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 18. artikla.

Keskustelu burkan käytöstä, minareettien rakentamiskiellet, jumalanpilkkua koskeva lainsäädäntö, uskonnolliset koulut, uskonnollisten vähemmistöjen vainoaminen.

Uskonnonvapauteen liittyvät kysymykset päätyvät yhä useammin lehtien otsikoihin. Ihmetteletkö kenties, mitä näistä asioista tulisi oikein ajatella? Mitä uskonnon ja vakaumuksen vapaus todella tarkoittaa?

Tämän julkaisun tarkoituksena ei ole kertoa, mitä yllä mainituista kysymyksistä pitäisi ajatella. Sen sijaan lukija saa tietoa siitä, mitä kansainvälisessä oikeudessa ja Suomen lainsäädännössä säädetään uskonnon ja vakaumuksen vapaudesta – ja miten voidaan oikeudellisesti arvioida, onko jokin uskonnon ja vakaumuksen vapauden rajoitus sääntöjen mukainen vai ei.

Uskonnon ja vakaumuksen vapaus Suomen ulkopolitiikassa

Monissa maissa uskontoa käytetään väärin poliittisiin tarkoituksiin. [...] uskonnon tai vakaumuksen perusteella harjoitettava syrjintä perustuu usein valtion harjittuun politiikkaan, jonka tarkoituksena on hyljeksiä tiettyjä uskonnollisia tai vakaumuksellisia yhteisöjä sekä rajoittaa niiden jäsenten pääsyä esimerkiksi terveyspalvelujen tai julkisen koulutuksen piiriin taikka julkisiin virkoihin tai kieltää niiden jäseniltä tällainen pääsy.

Asma Jahangir, YK:n erityisraportoija uskonnon ja vakaumuksen vapautta koskevista kysymyksistä vuosina 2004 – 2010.

Yli 75 % maailman väestöstä elää maissa, joissa valtio tai tietyt ryhmät rajoittavat vakavalla tavalla kansalaisten uskonnon ja vakaumuksen vapautta.¹ Miljoonat eri uskontoja ja vakaumuksia edustavat ihmiset joutuvat kohtaamaan uskonnonvapauden loukkauksia. Toisinaan nämä loukkaukset kohdistuvat vain yhteen uskonnolliseen yhteisöön; useimmiten hallitukset pyrkivät tukahduttamaan monia eri ryhmiä.

Uskonnonvapauden loukkaukset aiheuttavat kärsimystä niin yksilöille kuin ryhmillekin. Ne edistävät jännitteiden, väkivallan ja aseellisten konfliktien kehittymistä yhteiskunnallisella tasolla. Autoritääriset valtiot käyttävät usein uskonnolliseen toimintaan kohdistettua sortoa keinona tukahduttaa kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Vakaumuksen pohjalta toimivilla liikkeillä ja organisaatioilla on kansalaisyhteiskunnassa usein merkittävä asema.

¹ Pew Forumin (riippumaton tutkimusinstituutti) raportti: Rising Tide of Restrictions on Religion. Syyskuu 2012. <http://www.pewforum.org/Government/Rising-Tide-of-Restrictions-on-Religion.aspx>

Uskontoon tai vakaumukseen perustuva syrjintä on hyvin tavallista, ja se vaikeuttaa ihmisten pääsyä sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien piiriin. Naiset, lapset, siirtotyöläiset ja pakolaiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Ulkopolitiikan avulla voidaan puolustaa uskonnon ja vakaumuksen vapautta

Uskonnon ja vakaumuksen vapaus on kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla suojattu perusoikeus. Uskonnon ja vakaumuksen vapautteen liittyvät kysymykset ovat kansainvälisellä tasolla niin merkittäviä, että niitä käsittelee Yhdistyneiden kansakuntien piirissä erityisraportoija. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat myös Suomea edistämään omalta osaltaan ihmisoikeuksia.

Euroopan unionissa hyväksyttiin kesällä 2012 ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva EU:n strategia. Strategiassa EU-maat päättivät tehostaa toimintaansa myös uskonnon ja vakaumuksen vapauden edistämisen alalla. Tämän julkaisun painohetkellä EU:ssa ollaan laatimassa strategian pohjalta suuntaviivoja (guidelines) uskonnon ja vakaumuksen vapaudesta. Näihin suuntaviivoihin kootaan operatiiviset linjaukset, joiden pohjalta EU ja EU-maat pyrkivät jatkossa edistämään uskonnon ja vakaumuksen vapautta. EU:n jäsenvaltiona Suomi on sitoutunut tehostamaan omaa toimintaansa tällä alueella.

Myös Suomen uusimmassa kehityspoliittisessa toimintaohjelmassa tehdyt linjaukset edellyttävät, että Suomi puolustaa uskonnon ja vakaumuksen vapautta kansainvälisesti. Tämä on tärkeää jo itsessään. Samalla kuitenkin edistetään myös muita Suomen ulkopolitiikan tavoitteita, kuten demokratisoitumiskehitystä ja yhteiskunnallisten konfliktien rauhanomaista ratkaisemista.

Millaisia näkemyksiä uskonnon ja vakaumuksen vapaus suojaa?

Uskonnonvapaus on ihmisoikeussopimukseen kirjattu, jokaiselle kuuluva luovuttamaton perusoikeus. Uskonnonvapaus sisältää sekä positiivisen että negatiivisen ulottuvuuden; ihmisillä on vapaus uskontoon sekä vapaus uskonnosta.

Uskonnon ja vakaumuksen vapaus suojelee eri uskontokuntiin ja vakaumuksellisiin yhteisöihin kuuluvia sekä näitä uskontoja ja vakaumuksia harjoittavia ihmisiä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määrittelee käsitteen vakaumus (belief) seuraavasti: ”näkemykset, jotka ovat saavuttaneet tietyn vakuuttavuuden, vakavuuden, yhtenäisyyden ja merkittävyyden asteen”² tai ”koherentti näkemys perimmäisistä kysymyksistä”³. Perinteisiä, ei-perinteisiä ja uususkonnollisia näkemyksiä suojataan aivan samoin kuin ei-uskonnonollisia näkemyksiä, kuten ateismia, agnostismia, humanismia ja pasifismia. Suojelun kohteena on myös oikeus olla omaksumatta mitään mielipidettä uskontoon tai vakaumukseen liittyvistä kysymyksistä sekä oikeus arvostella jotakin tai kaikkia uskonnollisia tai ei-uskonnonollisia vakaumuksia.

Esimerkkinä vakaumuksista, joille Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole antanut suojaa, voidaan mainita vahva henkilökohtainen tahto saada omat tuhkinsa sirotelluksi kotiin tai usko toisen henkilön avustuksella toteutettavaan itsemurhaan.

2 Campbell & Cosans vs. Yhdistynyt Kuningaskunta (Ser. A) N:o 48 (1982) EIT, § 36.

3 X vs. Saksa App. N:o 8741/79 (1981) 24 D&R 137.

Mitä uskonnon ja vakaumuksen vapaus sisältää?

Valtiolla on velvollisuus kunnioittaa, suojata ja edistää uskonnon ja vakaumuksen vapauden seuraavaa seitsemää ulottuvuutta:

1. Vapaus valita uskonto tai vakaumus, tunnustaa sitä, vaihtaa sitä tai luopua siitä ⁴

Tätä oikeutta ei ole lupa rajoittaa missään olosuhteissa. Tätä oikeutta kutsutaan sisäiseksi uskonnon tai vakaumuksen vapaudeksi. Siihen viitataan myös termillä *forum internum*. Kansainvälisellä tasolla tämä oikeus joutuu usein uhatuksi ja kyseenalaistetuksi. Useat valtiot kieltävät ihmisiä kuulumasta tiettyyn uskontoon, vaihtamasta uskontoa tai luopumasta tietyistä uskonnosta. Monissa maissa he, jotka käyttävät oikeuttaan luopua uskonnosta, joutuvat kohtaamaan uhkailua ja jopa väkivaltaisen kuoleman.

2. Vapaus harjoittaa uskontoa tai vakaumusta

Jokaisella on vapaus harjoittaa uskontoaan tai vakaumustaan yksin sekä yhdessä muiden kanssa, julkisesti tai yksityisesti.⁵ Oikeutta tunnustaa tai harjoittaa uskontoa voidaan joissakin olosuhteissa rajoittaa (ks. sivu 17). Vapaus harjoittaa uskontoa luo oikeuksia sekä yksilöille että yhteisöille, jotka yhdessä harjoittavat uskontoaan tai vakaumustaan. Yli 75 % maailman väestöstä asuu maissa, joissa valtio ja/tai yhteiskunnalliset ryhmät rajoittavat vakavalla

4 Euroopan Ihmisoikeussopimus, 9 artikla; Kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 18 artikla.

5 Euroopan Ihmisoikeussopimus, 9 artikla; Kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 18 artikla.

tavalla ihmisten uskonnonvapautta.⁶

Niiden uskonnon harjoittamisen tapojen joukkoon, jotka ovat kansainvälisesti tunnustettuja, kuuluvat seuraavat vapaudet:

- Vapaus järjestää jumalanpalveluksia ja kokoontua yhteen uskonnon tai vakaumuksen harjoittamista varten sekä vapaus hankkia ja ylläpitää tiloja tätä tarkoitusta varten
- Vapaus perustaa uskonnollisia, humanitaarisia ja hyväntekeväisyystyötä tekeviä yhteisöjä
- Vapaus valmistaa, hankkia ja käyttää sellaisia aineita ja materiaaleja, jotka liittyvät uskonnon tai vakaumuksen harjoittamiseen kuuluviin riitteihin tai tapoihin, mukaan lukien tietyn ruokavalion noudattaminen
- Vapaus laatia, julkaista ja levittää julkaisuja
- Vapaus opettaa uskontoa tai vakaumusta tähän tarkoitukseen soveltuvissa tiloissa sekä perustaa teologisia oppilaitoksia tai kouluja
- Vapaus anoa ja ottaa vastaan vapaaehtoista taloudellista tai muuta tukea
- Vapaus opettaa, nimittää ja valita vanhimpia, pappeja ja opettajia
- Vapaus viettää uskonnollisia juhlia ja noudattaa lepopäiviä
- Vapaus olla yhteydessä yksilöihin ja yhteisöihin uskoon tai vakaumukseen liittyvissä kysymyksissä niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla

6 Pew Forum (riippumaton tutkimusinstituutti) raportti: Rising Tide of Restrictions on Religion. Syyskuu 2012.

<http://www.pewforum.org/Government/Rising-Tide-of-Restrictions-on-Religion.aspx>

- Vapaus asettaa nähtäväksi uskonnollisia symboleja mukaan lukien uskonnolliseen vaatetukseen pukeutuminen

3. Vapaus pakottamisesta

Uskonnon ja vakaumuksen vapaus edellyttää vapautta kaikesta sellaisesta pakottamisesta, joka voisi estää ihmisiä tunnustamasta tai valitsemasta uskontoa tai vakaumusta, tai vaikeuttaa sitä.⁷ Uhkaukset, väkivalta, syrjintä tai rikosoikeudelliset rangaistukset eivät ole sallittuja. Vapaus pakottamisesta merkitsee myös sitä, että yksilöillä on vapaus valita itse se tapa, jolla he harjoittavat uskontoaan tai vakaumustaan.

4. Vapaus syrjinnästä

Uskontoon tai vakaumukseen perustuva syrjintä ei ole sallittua. Syrjintä, joka kohdistuu teistisiä, ateistisiä, perinteisiä, ei-perinteisiä, vähemmistöasemassa olevia tai uususkonnollisia näkemyksiä edustaviin henkilöihin, on kielletty. Valtion on käytettävä tehokkaita toimia estääkseen tällainen syrjintä ja poistaakseen se yhteiskunnasta.⁸ Uskontoon tai vakaumukseen perustuva syrjintä on kansainvälisesti laajalle levinnyttä, ja se vaikeuttaa merkittävästi ihmisten pääsyä terveydenhuollon ja koulutuksen piiriin.

⁷ Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 18 artiklan 2 kohta.

⁸ Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, 2, 5, 26 ja 27 artikla; YK:n yleiskokouksen julistus (1981), 2, 3 ja 4 artikla; YK:n Ihmisoikeuskomitean yleiset kommentit N:o 22 (2).

5. Vanhempien oikeudet ja lasten oikeudet

Vanhemmilla on oikeus antaa lapsilleen uskonnollista ja moraalista kasvatusta oman uskonsa tai vakaumuksensa mukaisesti. Tämän tulisi tapahtua sellaisella tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa.⁹ Uskonnon tai vakaumuksen harjoittaminen ei saa vahingoittaa lapsen fyysistä tai henkistä terveyttä tai kehitystä.¹⁰ Jokaisella lapsella on oikeus saada uskontoa tai vakaumusta koskevaa opetusta vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa toivomusten mukaisesti, eikä häntä saa pakottaa osallistumaan sellaiseen uskonnon tai vakaumuksen opetukseen, joka on vastoin hänen vanhempiensa tai huoltajiensa toiveita. Kaiken pohjana oleva periaate on lapsen etu.¹¹ Miljoonat uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset pakotetaan maailmassa osallistumaan enemmistöuskonnon tunnustukselliseen opetukseen.

6. Oikeus kieltäytyä vakaumukseen perustuvista syistä

Uskonnon, vakaumuksen ja omantunnon vapaus muodostaa perusteen, jonka nojalla voidaan vaatia oikeutta kieltäytyä vakaumuksellisista syistä aseellisesta palveluksesta puolustusvoimissa.¹² Useat valtiot sulkevat edelleen vankilaan tällaisia vakaumuksellisista syistä asepalveluksesta kieltäytyviä henkilöitä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanta asiaan on vielä epäselvä. Monet valtiot tunnustavat myös muita kieltäytymisen muotoja, jotka perustuvat vakaumuksellisiin syihin. Näistä muista kieltäytymisen muodoista keskustellaan parhaillaan Euroopan tasolla. Niiden piiriin kuuluu muun muassa tervey-

9 Yleissopimus lapsen oikeuksista, 14 artiklan 2 kohta.

10 YK:n yleiskokouksen julistus (1981), 5 artiklan 5 kohta.

11 YK:n yleiskokouksen julistus (1981), 5 artiklan 2 kohta.

12 YK:n ihmisoikeuskomitean yleiset kommentit, N:o 22, § 11.

denhuoltoa koskevia asioita (abortti, ehkäisy ja elämän päättämiseen liittyvät kysymykset) sekä samaa sukupuolta olevien suhteiden virallistaminen. Koska näitä kysymyksiä ei ole vielä käsitelty tarkemmin, on vaikea arvioida, millaisen kannan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin niihin tulevaisuudessa ottaa.

7. Työnantajat ja työntekijät

Työnantajien tulisi ottaa kohtuullisella tavalla huomioon työntekijöidensä uskonto ja vakaumus sekä heidän tarpeensa harjoittaa uskontoa työpaikalla. Kohtuulliseksi katsottavan mukautumisen taso vaihtelee paljon työnantajan, työpaikan ja ammatin mukaan sekä suhteessa erilaisiin uskonnon harjoittamisen muotoihin. Tätä seikkaa arvioitaessa otetaan huomioon myös työntekijälle annettu oikeus poistua työpisteeltään.

Mitä uskonnon ja vakaumuksen vapaus ei sisällä?

Siitä, mitä uskonnon tai vakaumuksen vapaus merkitsee, esiintyy usein väärinkäsityksiä.

Väärin: Se merkitsee erityisoikeuksien antamista uskonnollisille ihmisille.

Oikein: Uskonnon ja vakaumuksen vapaus tarjoaa laajaa suojaa henkilöille, joilla on perinteinen tai ei-perinteinen, vanha tai uusi, teistinen, ei-teistinen tai ateistinen vakaumus taikka pasifistinen vakaumus, sekä heille, joita uskontoon tai vakaumukseen liittyvät asiat eivät kiinnosta.¹³

Väärin: Uskonnoilla ja vakaumuksilla on oikeus pysyä kaiken arvostelun ulkopuolella.

Oikein: Lait, joilla rajoitetaan ilmaisuvapautta kieltämällä jumalanpilkka tai uskonnon häpäiseminen, aiheuttavat monissa maissa kärsimystä niin uskoville henkilöille kuin vapaa-ajatteliijoillekin. Uskonnon tai vakaumuksen vapaus ja ilmaisuvapaus liittyvät erottamattomasti yhteen.

Väärin: Uskonnon ja vakaumuksen vapauden nimissä voi sanoa aivan mitä tahansa.

Oikein: On aina kiellettyä lietsoa sotaa tai edistää vihaa kansallisuuden, rodun tai uskonnon perusteella tavalla, joka merkitsee yllyttämistä syrjintään, vihaan tai väkivaltaan.¹⁴ Valtiolla on velvollisuus torjua ja estää kaikki sellaiset (uskonnolliset tai muut) mielenilmaukset, joilla pyritään yllyttämään syrjintään tai väkivaltaan.

¹³ Paul M. Taylor: Freedom of Religion - European Human Rights Law and Practice. Cambridge University Press, 2005.

¹⁴ YK:n Ihmisoikeuskomitean yleiset kommentit, N:o 22.

Väärin: Uskonnonvapaus merkitsee sitä, että ei tarvitse nähdä kenenkään harjoittavan uskontoaan tai vakaumustaan tai kuulla kenenkään ilmaisevan uskonnollisia tai vakaumukseen perustuvia näkemyksiään julkisuudessa.

Oikein: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus harjoittaa (uskonnollista tai ei-uskonnollista) vakaumustaan niin yksityisesti kuin julkisestikin. Jokaisella on toisaalta myös oikeus olla osallistumatta toisten ihmisten uskonnonharjoittamiseen. Uskonnon julkinen ilmaiseminen saa toisin sanoen olla näkyvää, mutta se ei saa olla toisten ihmisten näkökulmasta heitä pakottavaa. Rajanvedossa hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän julkisen uskonnonharjoittamisen välillä keskitytään sen arvioimiseen, mikä saattaa alttiiksi pakotamiselle.

Väärin: Uskonnoilla on oikeus kontrolloida omia jäseniään riippumatta siitä, mitä jäsenet itse asiasta ajattelevat.

Oikein: Kaikilla yksilöillä on oikeus uskonnon tai vakaumuksen vapauteen, eikä kukaan saa kohdistaa heihin pakottamista. Tämä koskee myös yksilön oman uskonnollisen tai vakaumuksellisen yhteisön johtajia ja muita jäseniä. Jokaisella ihmisellä, uskonnollisten ja vakaumuksellisten yhteisöjen johtajat mukaan lukien, on oikeus kertoa, mitä tietyn uskonnon tai vakaumuksen noudattaminen heidän mielestään merkitsee. Yksilöillä on kuitenkin oikeus päättää itse, mitä he tästä ajattelevat, ja toimia oman päätöksensä mukaisesti.

Väärin: Jollakin henkilöllä on oikeus kontrolloida toisen henkilön uskonnollisten menojen ja hartauden harjoittamista, tai vanhemmilla on oikeus pakottaa lapsensa harjoittamaan uskontoa ottamatta huomioon lapsen kehitystasoa ja kykyä päättää itse omista asioistaan.

Oikein: Uskonnolliset tai vakaumukselliset yhteisöt taikka yksityiset henkilöt eivät saa pakottaa ketään aikuisista ihmistä. Niiden on myös otettava asianmukaisella tavalla huomioon lapsen kehitystaso. YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista määrätään, että valtiot ”takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.”¹⁵

Väärin: Uskonnon ja vakaumuksen vapautteen vedoten voidaan loukata muita ihmisoikeuksia.

Oikein: Kukaan ei saa käyttää uskonnon tai vakaumuksen vapautta (tai mitään muutakaan vapautta) tehdäkseen tyhjäksi eri ihmisoikeussopimuksissa tunnustettuja muita perusoikeuksia tai rajoittaakseen niitä.¹⁶

Väärin: Uskonnollinen vaino ei ole peruste suojelulle.

Oikein: Uskonto on yksi vainon peruste, jonka vuoksi voi saada kansainvälistä suojelua. Pakolaissopimuksen ja Suomen ulkomaalaislain mukaan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annetaan turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi muun muassa uskonnon johdosta, ja jos hän pelkonsa vuoksi on haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun. Vaatimus identiteetin salaamisesta tai vaihtamisesta vainon välttämiseksi on pakolaisoikeuden vastaista. Korkein hallinto-oikeus on vahvistanut tämän periaatteen vastaavassa yhteydessä (KHO:2012:1). Linjauksen mukaan hakijalta ei voida vaatia, että hän peittäisi tai muuttaisi identiteettinsä välttyäkseen vainolta.¹⁷

15 Yleissopimus lapsen oikeuksista, 12 artiklan 1 kohta.

16 Euroopan ihmisoikeussopimus, 17 artikla.

17 Anu Koikkalainen, Suomen Pakolaisapu

Miten tietyn rajoituksen sääntöjenmukaisuutta voidaan arvioida?

Voitaisiinko Suomessa kieltää opettajia, oppilaita tai opiskelijoita käyttämästä sellaista uskonnollista vaatetusta, joka peittää kasvot? Monissa maissa on viime vuosien aikana tehty useita ehdotuksia, jotka tähtäävät uskonnollisten tapojen noudattamisen rajoittamiseen. Kuinka Suomen lainsäädäntö ja kansainvälinen oikeus sääntelevät näitä asioita? Asiaa kannattaa pohtia kahdessa vaiheessa:

1. Onko jokainen ehdotettu rajoitus uskonnonvapauden rajoitus?

Uskonnon tai vakaumuksen vapaus ei anna suojaa kaikelle sille, mitä henkilö tekee uskonnollisesti motivoituneena. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tekee tavallisesti eron kahden tyyppisten tekojen välillä: sellaisten, jotka ovat läheisesti yhteydessä uskontoon tai vakaumukseen (suojattuja), ja sellaisten, jotka on tehty ainoastaan uskonnollisesti tai vakaumuksen pohjalta motivoituneena (ei suojattuja). Kuinka voidaan sitten tietää, onko jokin teko läheisesti yhteydessä uskontoon tai vakaumukseen vai pelkästään tehty uskonnollisesti tai vakaumuksen perusteella motivoituneena? Edellä sivujen 9–10 toisessa kohdassa luetellut teot tarjoavat tästä joitakin esimerkkejä. Jokaisessa yksittäisessä tapauksessa on kuitenkin syytä konsultoida lakimiestä, jolla on asiassa tarpeellinen asiantuntemus.

Suomessa tuomioistuimet soveltavat Euroopan ihmisoikeussopimusta ja kansallista lainsäädäntöä. Uskonnonvapaus turvataan Suomessa perustuslaissa ja uskonnon-

vapauslaissa. Perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Sama kielto sisältyy yhdenvertaisuuslakiin, johon saattaa olla mahdollista vedota silloinkin, kun kyse on teoista, jotka on tehty ainoastaan uskonnollisesti motivoituneena.

2. Onko tietty rajoitus sääntöjenmukainen?

Euroopan ihmisoikeussopimus tarjoaa seuraavan puitteiston sen arvioimiseksi, onko uskonnon harjoittamiseen kohdistuva rajoitus sääntöjenmukainen:

9 artikla: *Henkilöiden vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi, yleisen järjestyksen, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.*

Kyse ei siten ole siitä, onko tietty rajoitus toivottava, vaan siitä, onko rajoitus välttämätön ja onko siitä säädetty laissa. Sellainen lainsäädäntö, joka on suunnattu nimenomaan tietyn uskonnon harjoittamista vastaan tai jolla selvästi pyritään taistelemaan tiettyä vakaumusta vastaan, on kielletty.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen perusteella on mahdollista esittää seuraavat kysymykset, kun pohditaan sitä, onko ehdotettu uskonnon tai vakaumuksen harjoittamista koskeva rajoitus sääntöjenmukainen:

- Millä tavalla ja missä määrin rajoitettavaksi ehdotettu toiminta tai käytös uhkaa yleistä järjestystä, turvallisuutta, terveyttä tai moraalialia? Millaista näyttöä tämän arvioimiseksi on mahdollista saada?

- Millä tavalla ja missä määrin rajoitettavaksi ehdotettu toiminta uhkaa muiden henkilöiden vapauksia ja oikeuksia? Millaista näyttöä tämän arvioimiseksi on mahdollista saada?
- Onko uusi lainsäädäntö välttämätöntä? Onko jo olemassa muita oikeudellisia keinoja uhan torjumiseen ilman, että tarvitsee hyväksyä uutta lainsäädäntöä tai antaa uusia asetuksia?
- Onko ehdotettu toimintaa koskeva rajoitus oikeassa suhteessa uhan vakavuuteen?
- Jos tavoitteena on turvata muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia, kuinka tehokas tehty ehdotus olisi tämän tavoitteen saavuttamisen näkökulmasta? Onko olemassa muita menettelytapoja, jotka olisivat tehokkaampia tai joihin ei sisältyisi kansalaisten oikeuksien rajoittamista? Olisiko mahdollista saada tietoa muiden maiden kokemuksista kyseisestä asiasta?
- Syrjittäisiinkö rajoituksella jotakin tiettyä vakaumusta tai uskontoa vai sovellettaisiinko sitä niihin kaikkiin yhtäläisesti?

Lisätietoja

Lisätietoja uskonnonvapauden tilasta kansainvälisesti sekä Suomen ulkopoliittikkaa ja kehitysyhteistyötä koskevista suosituksista on saatavilla raportissa **Kuinka uskonnon ja vakaumuksen vapaus voidaan integroida Suomen ulkopoliittikkaan.**

Tämä raportti on sähköisessä muodossa Suomen Ekumeenisen Neuvoston nettisivuilla osoitteessa

www.ekumenia.fi viimeistään maaliskuun alussa 2013.

Suomen Ekumeeninen Neuvosto (SEN) on Suomessa toimivien kirkkojen, kristillisten yhteisöjen ja seurakuntien yhteistyöjärjestö, jonka jäseniä ovat kaikki Suomen kirkkokunnat ja 19 kumppanuusjärjestöä. SEN on perustettu vuonna 1917, ja se on yksi maailman vanhimmista kansallisista ekumeenisista neuvostoista. SEN tekee työtä muun muassa ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuuden toteutumisen puolesta. Uskonnonvapaus on ollut ihmisoi-keustyön painopisteenä ja kampanjoinnin kohteena vuosina 2011–2012. Kampanjan nimi on Ekumeeninen vastuuviikko, ja tämä julkaisu kuuluu Vastuuviikon toimintaan.

www.ekumenia.fi

www.vastuuviikko.fi

Lisätilaukset ja tiedustelut:

Suomen Ekumeeninen Neuvosto

PL 185, 00161 Helsinki

sen@ekumenia.fi

Puh. 040 734 3754

Mitä uskonnonvapaus on ja voiko sitä rajoittaa

Keskustelu burkan käytöstä, minareettien rakentamiskiellot, uskonnolliset koulut, jumalanpilkkua koskeva lainsäädäntö, uskonnollisten vähemmistöjen vainoaminen.

Uskonnonvapauteen liittyvät kysymykset päätyvät yhä useammin lehtien otsikoihin. Ihmetteletkö kenties, mitä näistä kysymyksistä tulisi oikein ajatella? Mitä uskonnon tai vakaumuksen vapaus todella tarkoittaa?

Tämän julkaisun tarkoituksena ei ole kertoa, mitä näistä kysymyksistä pitäisi ajatella. Sen sijaan lukija saa tietoa siitä, mitä kansainvälisessä oikeudessa ja Suomen lainsäädännössä säädetään uskonnon tai vakaumuksen vapaudesta – ja miten voidaan oikeudellisesti arvioida, onko jokin uskonnon tai vakaumuksen vapauden rajoitus sääntöjenmukainen vai ei.

